

Het 'Positioneringsdocument' 2012 in perspectief

J.C. Zadoks

Amsterdam, e-mail:
jczadoks@xs4all.nl

De Middeleeuwen geactiveerd

Verrassend. Ben ik bezig met de gewasbescherming in de Middeleeuwen, krijg ik een vraag over de gewasbescherming in de 21e eeuw. Onkruid was destijds probleem nummer één; de onkruidbestrijding was arbeidsintensief maar adequaat. Insecten kwamen op de tweede plaats. Uitvoerig werden de insecticiden besproken, doorgaans in huisvlucht gemaakt van planten: 'botanicals' dus. Daarnaast werd gefumigeerd met alles wat stonk, waaronder pek en zwavel. Ruw geformuleerd zijn schimmelziekten een uitvinding van de 19^e eeuw en virusziekten van de 20^e eeuw. Natuurlijk waren er al plantenziekten bekend in de Middeleeuwen maar van ziekteverwekkers wist men nog niets.

Pesticiden, gewasbeschermingsmiddelen zijn dus niets nieuws, maar nieuw was hun grootschalige toepassing in de 20e eeuw, met aanvankelijk pernicieuze effecten op de natuur, de 'non-target organisms', de mens inbegrepen. 'Silent Spring' heb ik destijds met steeds roder oortjes in één ruk uitgelezen. Laten we nu, vijftig jaar later, vaststellen dat de gewasbeschermingsmiddelenindustrie – weliswaar onder zware politieke druk – gedaan heeft wat zij moest doen. De gewasbeschermingsmiddelen anno 2011 zijn, indien correct toegepast, zeer veilig. Daar valt weinig winst meer te behalen. De wet van de verminderende meeropbrengst heeft hier hard toegeslagen. Wat er nog over is van de anti-pesticidenbeweging beschouw ik als een erfenis van de 20^e eeuw.

Ik beseft dat wij nog niet klaar zijn. Zo is de bestrijding van de aardappelziekte een hardnekkig restprobleem, waar cis-genese meer belooft dan gewasbeschermingsmiddelen. Mij ontgaat de zin van een volgende mega-inspanning tot verdere reductie van het pesticidengebruik. Hier kunnen wij het publiek opvoeden: het doel, gewasbeschermingsmiddelen goed en veilig, is vrijwel bereikt. Uiteraard moet en zal de pesticiden-industrie voortgaan op de ingeslagen weg.

Het positioneringsdocument 2012

Een 'positioneringsdocument' ¹ ter voorbereiding van de Gewasbeschermingsmanifestatie 2012, te houden tijdens de Floriade in Venlo, acht ik een goede zaak. Floriades dienen niet om het volk te vermaken, dat is slechts hun verpakking, maar om 'Nederlandse Waar' te verkopen: Nederlandse producten en Nederlands kunnen en kennen. Dat vind ik prima; Nederland heeft wat te bieden aan het internationale publiek, maar minder dan het positioneringsdocument pretendeert. Twee trends in de toekomstige ontwikkelingen worden onderscheiden: 1. globale intensivering, en 2. lokale extensivering. Goed gevonden, maar vrij eenzijdig.

High-tech-oplossingen zijn ongeschikt voor veel dichtbevolkte landbouwgebieden in Azië, Afrika en Zuid-Amerika. Daar zijn vooral lokale oplossingen nodig met zo min mogelijk kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen.

De globale intensivering zal zeker plaats vinden, ten dele met de high-tech-ontwikkelingen die schetsmatig worden aangeduid met het woord 'precisielandbouw'. Dat is goed voor de grootschalige landbouw in dunbevolkte delen van wereld, zoals Noord en Zuid Amerika, en – als de trend van 'land-grabbing' in Afrika doorzet – ook daar. De opbrengst per arbeidsuur is daar een criterium. Pesticiden zijn een onvermijdelijk en onmisbaar onderdeel van deze vorm van landbouw. Nederland heeft wat te bieden: diagnose en remedie. Helaas staat deze gedachte haaks op de behoeften van de dichtbevolkte landbouwgebieden, vooral in Zuid en Oost Azië, maar ook in delen van Afrika en Zuid-Amerika. Daar zie ik graag dat de mensen op hun land blijven en niet naar de stad verhuizen. Ik zie graag dat ze zelfvoorzienend zijn met een vermarktbaar overschot, zodat ze hun kinderen

¹ Goud, J.C., Kema, G.J.H., Bouwman, J.J., Kempenaar, C., Boogert, P.H.J.F. van den, Stelder, F.C.T. & Boonekamp, P.M. (2011) Gewasbescherming voor de toekomst. Positioneringsdocument voor de organisatie van de Gewasbeschermingsmanifestatie 2012. Gewasbescherming 42: 213-215

Tijdschrift
'Farming Matters'

naar school kunnen sturen. Hier is geen 'high-tech' nodig maar 'high-bio'. Zo min mogelijk kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen en zo veel mogelijk lokale oplossingen. Het tijdschrift 'Farming Matters' – een mooi Nederlands exportproduct – wijst hier de weg. Het positioneringsdocument heeft hier niets te bieden. Jammer!

De lokale extensivering is leuk bedacht en geschikt voor intern Nederlands gebruik. Helaas is 'Holland-Randstad' maar een klein stadje vergeleken bij steden als New York, Sao Paulo, Sjanghai en New Delhi. Daar is lokale extensivering onbruikbaar, onwerkbaar, onwenselijk. Het idee lijkt een variant van het ca. dertig jaar oude idee van 'urban agriculture'. Daarvoor is uit oogpunt van volksgezondheid wel wat te zeggen. Op dit moment is het beter dan nietsdoen. Op den duur is het ongezond want alle producten worden besmet met de onzichtbare uitstoot van de grote stad: fijnstof, verbrandingsresten van aardolieproducten, zware metalen zoals cadmium. Mmmm, lekker. Verkoop liever het idee van de 'zelfvoorzienende stad', een grote, nieuwe, groene stad met interne kringlopen. Het ontwerp ligt klaar, nu nog de verkoop. Over de gewasbescherming in zo'n eco-metropool kan nog gepuzzeld worden.

Put it on and in the seed

'Put it all in the seed' is een oude kreet maar nog steeds relevant. De komst van gewasbeschermingsmiddelen had een onverwacht gevolg. Veredelaars stopten met de veredeling op resistentie tegen chemisch makkelijk te bestrijden ziekten. Ik herinner mij dat voor stuifbrand van gerst. Niettemin, Nederland stond (en staat?) in de voorhoede van de veredelaars.

Zowel genetisch gemodificeerde als biologische katoen zijn in India een succes (Foto: D. & Y. Pogostins).

Resistentieveredeling is van toenemend belang. Daarnaast is Nederland goed in een andere techniek, die al in de Middeleeuwen bekend was: 'seed coating'. Put it on the seed. De milieuwinst is enorm.

Genetische modificatie is een vies woord geworden. De politiek heeft de grote Nederlandse voorsprong op dit gebied vernietigd; ik stond er bij en keek er naar, letterlijk. Cis-genese is een nieuw Nederlands antwoord op de vraag hoe we meer in het zaad kunnen stoppen, bij aardappel in de knol. Deze veilige technologie is veelbelovend.

De meest spraakmakende veredelaar destijds, Dr. Ir. Willem Feekes, sprak wel eens badinerend over zijn ideaal, koppelverkoop van zaad en gewasbeschermingsmiddelen. Dat is hem nooit echt gelukt maar nu kan het, dank zij genetische modificatie. Het is een aantrekkelijke methode van gewasbescherming, vooral in de non-food sector. Het is de landbouwkundige versie van het medische ideaal 'personalized medicine'. Tachtig procent van India's katoen is genetisch gemodificeerd, ten profijte van de boeren. Dank zij de tegenstanders van genetische modificatie maken ook die boeren winst die biologische katoen produceren. Een merkwaardige win-win situatie! Publiek en politici kunnen hier nog wel leren, misschien zelfs op de Floriade.

Venlo en verderop

Als ik aan Floriade denk, denk ik aan bloem, bloemenkas, kasteelt, teelt zonder gewasbeschermingsmiddelen, energie-neutrale teelt, kassen die verhandelbare energie opbrengen. Dat is allemaal handelswaar en nog leuk voor het publiek ook. Het grootwinkelbedrijf geeft een goed voorbeeld. Peultjes worden geteeld in Verweggistan, 'pesticide-light' of zelfs 'zero-pesticides'. Als de bezoeker van de Floriade gisteren peultjes heeft gekocht kan dochterlief achter de computer de peultjes 'tracen': ze komen uit land A, van perceel B, geplukt door boerin C, op datum D. Plak achter het spoor, de 'trace', een you-tube filmpje van het gezin van die boerin in Kenya, Nicaragua of Zimbabwe. Steek er wat geld in en laat dochterlief een SMSje of twitter sturen naar het zootje van de boerin.

Herschikking van landbouwgebieden

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid heeft destijds moeilijke sommen gemaakt over de optimale landbouwproductie van

Europa. Overbrenging van de landbouwproductie naar de gebieden die daar het meest geschikt voor zijn binnen Europa is een goede optie om zo veel mogelijk voedsel te produceren met zo min mogelijk inputs. Die sommen kunnen ook gemaakt worden voor andere gebieden in de wereld. Een exportproduct?

Transmigratie van boeren kan de consequentie zijn. Dat is politiek geen aantrekkelijke zaak maar het is wel een potentiële oplossing voor de problemen van het jaar 2050. Overigens, onder druk wordt alles vloeibaar. De transmigratie na de ramp van de aardappelziekte in 1844/6 was zeer omvangrijk. Nederlandse boeren vertrekken al. Indonesië heeft een groot transmigratieproject vrij stilletjes uitgevoerd. De moderne trend van 'land grabbing' in Afrika veroorzaakt nieuwe transmigratie. Kan daar nog iets goeds van gemaakt worden?

Na-oogstverliezen

Het positioneringsdocument haalt publicaties van Oerke aan. Op dit moment wellicht de beste die er zijn op het gebied van landbouwverliezen maar toch aanvechtbaar. Zijn berekeningen berusten op proeven met wel en niet bespoten veldjes in een 'gesaneerde' omgeving; dat is een omgeving waarin de meeste ziekten en plagen weggespoten zijn. De entomologen zullen bezwaar maken: ook alle natuurlijke vijanden zijn weggespoten. De verschillen tussen wel en niet behandeld worden daardoor vergroot. Daardoor wordt ook het belang van gewasbeschermingsmiddelen groter gemaakt dan het misschien is. Toch ga ik ten aanzien van de na-oogstverliezen met Oerke mee, op grond van eigen waarnemingen in ontwikkelingslanden en bij moeder thuis.

Ik weet niet wat Nederland hier te bieden heeft. Het grootwinkelbedrijf gaat heel ver in het aanbieden van goed en langdurig geconserveerd voedsel, maar goedkoop is het niet. Heeft Nederland hier iets te bieden waarmee de Gewasbeschermingsmanifestatie op Floriade goede sier is te maken?

Nederland Gidsland – Nederland Handelsland

Het positioneringsdocument is mij iets te veel doordesemd van de gedachte 'Nederland-Gidsland'. Pedant en ongepast. De vaststelling 'Nederland-Handelsland' staat mij meer aan. Gooi niet alleen producten maar ook kunnen

en kennen op de markt. Maar wees bescheiden. Het positioneringsdocument biedt enkele deeloplossingen aan voor deelproblemen. Ook andere focusing is mogelijk, zie boven.

Kunnen we een boodschap uitdragen? Ja. De eerste boodschap zou moeten zijn: 'ons voedsel is nog nooit zo veilig, gezond en goedkoop geweest', mede dank zij de gewasbescherming. Die boodschap acht ik juist, ongeacht incidentele ongelukken zoals de EHEC-narigheid en ongeacht de onverstandige mensen die te veel en verkeerd voedsel innemen. De tweede boodschap zou kunnen zijn 'geef de boeren, waar ook ter wereld, de kans om een fatsoenlijk inkomen te verdienen'. De gewasbescherming kan aan die boodschap een – bescheiden – bijdrage leveren maar dan moeten we buiten de gebaande wegen treden, 'high-bio' in plaats van 'high-tech'.

Hoe moeten we het publiek benaderen, hoe de politici? Daar heb ik geen verstand van. Daarvoor moeten sociologen, reclamemensen en lobbyisten ingehuurd worden. Wat ik wel weet is het volgende. Het positioneringsdocument is een goed begin, maar het richt zich naar mijn gevoel te veel op grote landbouw en op geurbaniseerde gebieden. Het is wel 'eco' maar te 'techno', met te weinig 'bio' en het is allerminst 'socio'. Is er nog tijd om het positioneringsdocument bij te stellen?

High-tech versus high-bio. Hydrocultuur als een geschikte methode voor slechts een gedeelte van de wereld (Foto P. Soontaratak).